51. נצבים. (השביעית דשבעה דנחמתא) (ישעיהו סא 10 - סג 9)

י. שׂוֹשׂ אָשִׂישׂ בַּיהוָה תָּגֵל נַפְשִׁי בֵּאלֹהַי כִּי הִלְבִּישַׁנִי בִּגְדֵי־יֶשַׁע מְעִיל צְדָקָה יְעָטָנִי כֶּחָתָן יְכַהֵן פְּאֵר וְכַכַּלָּה תַּעְדֶּה כֵלֶיהָ:

בהפטרה הזאת, ובפרקים רבים בתנ״ך, הנאום עובר מפה לפה: מהנביא לתורה ומהתורה לעם ... קשה להגדיר מי הדובר. בכל זאת, פס׳ י׳ וי״א הם בפיהם של ישראל. ההאנשה באה להמחיש יותר את הנבואה.

מְעִיל צְדָקָה יְעָטָנִי: יש למילים צֶדֶק ו-צְדָקָה המופיעות בארבעת הפסוקים הראשונים, ובפסוקים אחרים רבים, משמעות אובייקטיבית ולא סובייקטיבית: ישראל אינו בעל מידה טובה שנקראת ׳צדקה׳ אלא הוא האובייקט, המטרה שיגמול ה׳ עליו. הפעולה הזאת היא הצדק המקבילה ל-יֶשַׁע. זכויותיו של ישראל תבאנה לידי שיקומו. גם במקום אחר (נ 8), מוצאים בפי הנביא ישעיהו רעיון כלפי ה׳: מַצְדִּיקִי.

הפועל ׳יעט׳ הוא יחידאי. למעשה, צריך לקרא יַעֲטֵנִי (׳עטה׳ בבניין הפעיל), כמו ׳יסר׳ הפעיל ל-׳סור׳ ו׳יצע׳ ל-׳צעה׳.

כֶּחָתָן יְכַהֵן פְּאֵר: הפועל הוא בהחלט יחידאי. כחתן ראוי לכבוד כמו הכהן גדול (=יְכַהֵן) החובש את מגבעתו. (=פְּאֵר).

יא. כִּי כָאָרֶץ תּוֹצִיא צִמְחָהּ וּכְגַנָּה זֵרוּעֶיהָ תַּצְמִיחַ כֵּן | אֲדֹנָי יֱהוִה יַצְמִיחַ צְדָקָה וּתְהִלָּה נֶגֶד כָּל־הַגּוֹיִם:

זרע טוב הניטע באדמה פורייה ייתן בהחלט פירות טובים. כך תחיית ישראל תהיה תוצאת טבעית, הן מזרע טוב הטמון בו, הן מגלות ארוכה שמטרתה לטהרו ולהבשילו.

א. לְמַעַן צִיּוֹן לֹא אֶחֱשֶׁה וּלְמַעַן יְרוּשָׁלַם לֹא אֶשְׁקֹוט עַד־יֵצֵא כַנֹּגַהּ צִדְקָהּ וִישׁוּעָתָהּ כְּלַפִּיד יִבְעָר:

לְמַעַן צִיּוֹן לֹא אֶחֱשֶׁה: ה׳ הוא המדבר. השורש ׳חשה׳ נרדף ל׳דמם׳. (כמו לדוג׳ ישעי׳ סד 11: הַעַל אֵלֶּה תִתְאַפַּק ה׳ תֶּחֱשֶׁה וּתְעַנֵּנוּ עַד מְאֹד).

וִישׁוּעָתָהּ כְּלַפִּיד יִבְעָר: עיוור מי שאינו רואה אותה! כמובן הנושא של יִבְעָר הוא לַפִּיד ולא וִישׁוּעָתָהּ.

ב. וְרָאוּ גוֹיִם צִדְקֵךְ וְכָל־מְלָכִים כְּבוֹדֵךְ וְקָרָא לָךְ שֵׁם חָדָשׁ אֲשֶׁר פִּי יְהוָה יִקְּבֶנּוּ:

וְקָרָא: מלעיל בעקבות הנסוג אחור, כמו בישעי׳ מח 8: וּפֹשַׁעַ מִבֶּטֶן קֹרָא (מלעיל) לָךְ.

ג. וְהָיִית עֲטֶרֶת תִּפְאֶרֶת בְּיַד־יְהוָה וצנוף וּצְנִיף מְלוּכָה בְּכַף־אֱלֹהָיִךְ:

וְהָיִיתְ עֲטֶרֶת תִּפְאֶרֶת בְּיַד יְהוָה: היינו מצפים לקרא ׳על ראשו של ה״ ולא ׳ביד ה״: הנביא אינו רואה בציון את כתר ה׳. הוא רואה בה את כתר העולם, וה׳ הוא שיאחז אותו. במילים אחרות, ייתן ה׳ לישראל את הכוח להורות מוסר לעולם.

ד. לֹא־יֵאָמֵר לָךְ עוֹד עֲזוּבָה וּלְאַרְצֵךְ לֹא־יֵאָמֵר עוֹד שְׁמָמָה כִּי לָךְ יִקָּרֵא חֶפְצִי־בָהּ וּלְאַרְצֵךְ בְּעוּלָה כִּי־חָפֵץ יְהוָה בָּךְ וְאַרְצֵךְ תִּבָּעֵל:

חֶפְצִי בָהּ: כמו בתהל׳ כו 3: וְאַדִּירֵי כָּל חֶפְצִי בָם.

שם אישה במ״ב כא 1: וְשֵׁם אִמּוֹ חֶפְצִי בָהּ (אמו של מנשה מלך יהודה).

ה. **כִּי־יִבְעַל בָּחוּר בְּתוּלָה יִבְעָלוּךְ בָּנָיִךְ וּמְשׂוֹשׂ חָתָן עַל־כַּלָּה יָשִׂישׂ עָלַיִךְ אֱלֹהָיִךְ׃**

כִּי יִבְעַל בָּחוּר בְּתוּלָה יִבְעָלוּךְ בָּנָיִךְ׃ הנביא מתאר על ידי קשר הנישואין את שובם לארצם של בעליה החוקיים, שהוא הקשר החזק והעדין ביותר.

ו. **עַל־חוֹמֹתַיִךְ יְרוּשָׁלַם הִפְקַדְתִּי שֹׁמְרִים כָּל־הַיּוֹם וְכָל־הַלַּיְלָה תָּמִיד לֹא יֶחֱשׁוּ הַמַּזְכִּרִים אֶת־יְהוָה אַל־דֳּמִי לָכֶם׃**

עַל חוֹמֹתַיִךְ יְרוּשָׁלַם הִפְקַדְתִּי שֹׁמְרִים׃ ה׳ הוא המדבר: הפקדתי שומרים כדי שיתפללו לבניית חומות ירושלים מחדש.

שֹׁמְרִים: רש״י׃ רבותינו דרשוהו כמשמעו מלאכים המזכירים את ה׳ על חורבנה לבנותה ...

שֹׁמְרִים: רד״ק׃ ... יש מפרשים כי השומרים הם אבלי ציון שמתפללים ביום ובלילה על ירושלם ...

ז. **וְאַל־תִּתְּנוּ דֳּמִי לוֹ עַד־יְכוֹנֵן וְעַד־יָשִׂים אֶת־יְרוּשָׁלַם תְּהִלָּה בָּאָרֶץ׃**

וְאַל תִּתְּנוּ דֳּמִי לוֹ׃ ביטוי מדויק יותר מהפסוק הקודם.

ח. **נִשְׁבַּע יְהוָה בִּימִינוֹ וּבִזְרוֹעַ עֻזּוֹ אִם־אֶתֵּן אֶת־דְּגָנֵךְ עוֹד מַאֲכָל לְאֹיְבַיִךְ וְאִם־יִשְׁתּוּ בְנֵי־נֵכָר תִּירוֹשֵׁךְ אֲשֶׁר יָגַעַתְּ בּוֹ׃**

במילים אחרות, אל תפחדו מפלישה של אויבים ומשלטון זר. פסוק זה ההפך הגמור של תחילת נבואות ישעיהו (א 7): אַרְצְכֶם שְׁמָמָה עָרֵיכֶם שְׂרֻפוֹת אֵשׁ ...

נִשְׁבַּע יְהוָה, ראב״ע׃ גם זה יורה לאות כי זאת הנבואה לעתיד, כי הנה נשבע השם, שהיא גזרה בלא תנאי...

ט. **כִּי מְאַסְפָיו יֹאכְלֵהוּ וְהִלְלוּ אֶת־יְהוָה וּמְקַבְּצָיו יִשְׁתֻּהוּ בְּחַצְרוֹת קָדְשִׁי׃**

בְּחַצְרוֹת קָדְשִׁי׃ בירושלים. כמו אכילת מעשר שני (דברים י״ב וי״ד) או הקרבנות של שלושת הרגלים.

וּמְקַבְּצָיו יִשְׁתֻּהוּ׃ הצלע הראשונה מתייחסת לחיטה והשנייה לענבים כי אין 'לקבץ' יין.

י. **עִבְרוּ עִבְרוּ בַּשְּׁעָרִים פַּנּוּ דֶּרֶךְ הָעָם סֹלּוּ סֹלּוּ הַמְּסִלָּה סַקְּלוּ מֵאֶבֶן הָרִימוּ נֵס עַל־הָעַמִּים׃**

פַּנּוּ דֶּרֶךְ הָעָם׃ פנו את הדרך בה העם יחזור אל ארצו.

סֹלּוּ׃ שורש 'סלל'.

יא. **הִנֵּה יְהוָה הִשְׁמִיעַ אֶל־קְצֵה הָאָרֶץ אִמְרוּ לְבַת־צִיּוֹן הִנֵּה יִשְׁעֵךְ בָּא הִנֵּה שְׂכָרוֹ אִתּוֹ וּפְעֻלָּתוֹ לְפָנָיו׃**

וּפְעֻלָּתוֹ לְפָנָיו׃ ופרי פעולתו של ה׳.

יב. **וְקָרְאוּ לָהֶם עַם־הַקֹּדֶשׁ גְּאוּלֵי יְהוָה וְלָךְ יִקָּרֵא דְרוּשָׁה עִיר לֹא נֶעֱזָבָה׃**

עִיר לֹא נֶעֱזָבָה׃ עיר שלא נעזבה מה׳ או ליתר דיוק שלעולם לא עזב אותה.

א. **מִי־זֶ֣ה | בָּ֣א מֵאֱד֔וֹם חֲמ֖וּץ בְּגָדִים֙ מִבָּצְרָ֔ה ׀ זֶ֤ה הָד֣וּר בִּלְבוּשׁ֔וֹ צֹעֶ֖ה בְּרֹ֣ב כֹּח֑וֹ אֲנִ֛י מְדַבֵּ֥ר בִּצְדָקָ֖ה רַ֥ב לְהוֹשִׁיעַ׃**

מִי זֶה בָּא מֵאֱדוֹם: אויבי נפש ישראל, ומאוחר יותר הנצרות.

(ס׳ הכוזרי, מאמר א, ד) : אמר הכוזרי בלבו : אשאל אדום (הנוצרי) וישמעאל (המוסלמי).

חֲמוּץ בְּגָדִים: בגדיו אדומים, החומץ הוא בצבע אדום. רמז המילים אֱדוֹם / אָדֹם. (בראי כה 30 : וַיֹּאמֶר עֵשָׂו אֶל יַעֲקֹב הַלְעִיטֵנִי נָא מִן הָאָדֹם הָאָדֹם הַזֶּה)

מִבָּצְרָה: קרוב ל׳בצירי׳ המזכיר את הצבע האדום של היין.

צֹעֶה: מזדקף.

ב. **מַדּ֥וּעַ אָדֹ֖ם לִלְבוּשֶׁ֑ךָ וּבְגָדֶ֖יךָ כְּדֹרֵ֥ךְ בְּגַ֖ת׃**

מַדּוּעַ אָדֹם לִלְבוּשֶׁךָ וּבְגָדֶיךָ כְּדֹרֵךְ בְּגַת: בגדיך האדומים דומים לבגדי הדורך בגת.

הגת הוא משטח הדריכה בו שופכים את הענבים. מהגת, התירוש עובר לבור איגום.

ג. **פּוּרָ֣ה | דָּרַ֣כְתִּי לְבַדִּ֔י וּמֵעַמִּים֙ אֵין־אִ֣ישׁ אִתִּ֔י וְאֶדְרְכֵ֣ם בְּאַפִּ֔י וְאֶרְמְסֵ֖ם בַּחֲמָתִ֑י וְיֵ֤ז נִצְחָם֙ עַל־בְּגָדַ֔י וְכָל־מַלְבּוּשַׁ֖י אֶגְאָלְתִּי׃**

פּוּרָה: בדרך כלל מכבש הקורה או בורג, אבל כאן מידה של יין, ע״פ חגי ב 16 : לַחְשֹׂף חֲמִשִּׁים פּוּרָה.

היום, היינו אומרים שלוחצים על פורה ולא דורכים עליו.

וְאֶרְמְסֵם בַּחֲמָתִי: הכה ה׳ לא רק את אויבי ישראל, אלא גם את אלה שמאחו כפיים על תבוסת ישראל והיה לאל ידם למנוע את אכזריות האויב.

וְכָל מַלְבּוּשַׁי אֶגְאָלְתִּי: עתיד שאינו אלא עבר שלא הֻפַּךְ, כאילו כתוב הִגְאַלְתִּי. הנביא מציג את העתיד כמציאות קיימת, כאילו כבר התגשם.

ד. **כִּ֛י יֹ֥ום נָקָ֖ם בְּלִבִּ֑י וּשְׁנַ֥ת גְּאוּלַ֖י בָּֽאָה׃**

וּשְׁנַת גְּאוּלַי בָּאָה: גְּאוּלַי בלשון רבים, כמו (בראי לז 3) : זְקֻנִים (מיכה א 14) : שִׁלּוּחִים, (ישעי׳ לד 8) : שִׁלּוּמִים.

ה. **וְאַבִּיט֙ וְאֵ֣ין עֹזֵ֔ר וְאֶשְׁתּוֹמֵ֖ם וְאֵ֣ין סוֹמֵ֑ךְ וַתּ֤וֹשַׁע־לִי֙ זְרֹעִ֔י וַחֲמָתִ֖י הִ֥יא סְמָכָ֑תְנִי׃**

וְאֵין סוֹמֵךְ אפילו לא עם ישראל.

כוונת הפסוק היא : לא משום שעם ישראל היה זוכה לגאולה אלא אכה את אויביו כי הם ראויים לעונש.

ו. **וְאָב֤וּס עַמִּים֙ בְּאַפִּ֔י וַאֲשַׁכְּרֵ֖ם בַּחֲמָתִ֑י וְאוֹרִ֥יד לָאָ֖רֶץ נִצְחָֽם׃**

וַאֲשַׁכְּרֵם בַּחֲמָתִי: תרגום יונתן : וַאֲדוֹשְׁשִׁינוֹן בְּחֵימְתִי, כאילו כתוב וַאֲשַׁבְּרֵם ולא וַאֲשַׁכְּרֵם.

וְאוֹרִיד לָאָרֶץ נִצְחָם: נצחיות או עליונות מדומה. כמובן המילה ׳נצחם׳ כאן שונה מזו שבפסוק ג לעיל, שם משמעותה ׳דמם׳.

הפסיק כאן עורך ההפטרה כי הפסוקים הבאים מראים את כפיות הטובה של ישראל נגד אורך רוחו של הקב״ה, ואין מקום לפסוקים האלה בהפטרה דנחמתא.

ז. **חַסְדֵ֨י יְהוָ֤ה | אַזְכִּיר֙ תְּהִלֹּ֣ת יְהוָ֔ה כְּעַ֕ל כֹּ֥ל אֲשֶׁר־גְּמָלָ֖נוּ יְהוָ֑ה וְרַב־טוּב֙ לְבֵ֣ית יִשְׂרָאֵ֔ל אֲשֶׁר־גְּמָלָ֥ם כְּרַחֲמָ֖יו וּכְרֹ֥ב חֲסָדָֽיו׃**

חַסְדֵי יְהוָה אַזְכִּיר: ולמנות אחד אחד את חסדי ה׳ כדי לגרום בושה לישראל.

תְּהִלֹּת יְהוָה כְּעַל כֹּל אֲשֶׁר גְּמָלָנוּ יְהוָה: הייתי רוצה להלל אותו בהתאם כל מה שעושה לנו.

ח. **וַיֹּאמֶר אַךְ־עַמִּי הֵמָּה בָּנִים לֹא יְשַׁקֵּרוּ וַיְהִי לָהֶם לְמוֹשִׁיעַ:**

וַיֹּאמֶר אַךְ עַמִּי הֵמָּה בָּנִים לֹא יְשַׁקֵּרוּ: האנשה. הקב״ה מדבר כאדם וּכְאָב שאינו מדמיין את כפיות הטוב של בניו.

ט. **בְּכָל־צָרָתָם | לא לוֹ צָר וּמַלְאַךְ פָּנָיו הוֹשִׁיעָם בְּאַהֲבָתוֹ וּבְחֶמְלָתוֹ הִוּא גְאָלָם וַיְנַטְּלֵם וַיְנַשְּׂאֵם כָּל־יְמֵי עוֹלָם:**

בְּכָל צָרָתָם לא [לוֹ] צָר: קרי כתיב שאפשר להסביר בדרך זו: למרות הצרות שהוא שלח להם **[לוֹ]**, הוא אינו **[לא]** אויבו **[צָר]**.

וּמַלְאַךְ פָּנָיו הוֹשִׁיעָם: המלאך ששלח מפניו.